

Types and functions of precedent phenomena of culture in the linguodidactic context

Kateryna Hostra^[0000–0002–2266–492X]

Kyryvi Rih State Pedagogical University, 54, Gagarina Ave.,
50086, Kyryvi Rih, Ukraine

gostra555@gmail.com

Abstract. Language is not only a structure, but also a place of storage of experience, wisdom, peculiarities of culture, history of the people. Therefore, the question of the functioning and typology of precedent cultural phenomena, for which the storage of the above information is one of the urgent tasks of both linguistics and linguodidactics.

The article clarifies the definition of “precedent phenomenon of culture”. It is established that the specific features of the precedent phenomena of culture are their speech-communicative essence and national-cultural, socio-cultural or historical-cultural semantic load.

It was found that the corpus of precedent phenomena of culture includes such varieties as: phraseology, paremia, names of culturally and historically significant events, objects, proper names, references to well-known artistic and non-artistic texts, linguistic objects, etc. Precedents are those cultural phenomena that are used by native speakers in various communication situations, are understandable to most members of society and are adequately interpreted and evaluated by them.

The essential features of the precedent phenomenon of culture are established: metaphorical (figurative, symbolic meaning), labeling, evaluativeness, economy, implicitness, pragmatism, recurrence, historical variability.

Classifications of precedent phenomena of culture on various bases are given: on a form of expression, on structural and semantic features, on scale of an audience, on sources of their origin.

The functions performed by precedent cultural phenomena in communication are summarized and clarified and which must be taken into account in the process of foreign language learning: nominative, game, password, attraction, image, communicative, allusive, modelling, linguistic-practical, socio-cultural, diagnostic.

The level of formation of precedent competence, that is the ability to use precedent cultural phenomena in accordance with the purposes of communication, on the one hand, and on the other — the ability to perceive and understand them according to the communicative intention of the speaker, is an important indicator of secondary language personality.

Keywords: precedent text, precedent phenomenon of culture, types of precedent phenomena of culture, functions of precedent phenomena of culture, communication, linguodidactics.

1 Вступ

Зв'язок мови і культури, особливо відображення культурних, національних, історичних аспектів, системи цінностей, духовного світу в мовній картині світу цікавив багатьох дослідників, що обумовило появу в лінгвістичній науці теорії прецедентності. Першим, хто заговорив про прецедентність як мовленнєве явище, був Ю. М. Караулов [20], який увів у науковий обіг поняття «прецедентний текст», підхоплене іншими науковцями. Подальший розвиток теорія прецедентності здобула у дослідженнях Б. Абдиханової [1], Т. В. Акашевої [2], Є. В. Будаєва [6], А. Євтюгіної [10], А. М. Казанцевої [21], А. Кіклевича [23], М. М. Муцініної [32], І. А. Пушкаревої [36], В. В. Сібул [39], І. Р. Хужіна [22], О. Червенко [7], та ін. Увага дослідників зосереджується на питаннях, пов'язаних із осмисленням поняття «прецедентність», із деталізацією та класифікацією прецедентних текстів не лише як мовленнєво-комунікативних одиниць, але й як мовних (вербальних) ресурсів діяльності людини, а також як невербальних символів, знаків, об'єктів, які містять певну культурно-національну та соціально-історичну інформацію, відому носіям мови. Розглядаються прецедентні тексти (феномени) і в ракурсі їх функціонування у різних дискурсах (публіцистичному, політичному, художньому, науковому та ін.), а також у лінгводидактичному аспекті в якості засобу формування у тих, хто вивчає мову, загальнокультурної компетенції.

Різноманітність прецедентних феноменів, з одного боку, утруднює їх класифікацію, з другого боку — без їх аналізу та розуміння їх семантичного змісту неможлива повноцінна інтерпретація тексту, а тим більше літературно-художнього твору. І головне — адекватна оцінка прецедентних феноменів, яка може бути вирішальною в розумінні тексту, залежить від рівня загальнокультурної компетенції адресата (читача, слухача). Тому визначення ознак прецедентних феноменів, їх типів і функцій є актуальною проблемою не лише лінгвістики, а й методики іноземних мов і мовної підготовки загалом.

Мета статті — визначити та схарактеризувати типи та функції прецедентних феноменів культури в лінгводидактичному аспекті.

2 Аналіз останніх досліджень та публікацій

Прецедентність — один із лінгвокультурологічних кодів тексту, властивостями якого, як відомо, є «відкритість, глибина,

невичерпаність, тому що ключі до даних кодів розпізнаються на підґрунті інформаційного тезаурусу читачів» [5, с. 70].

Але, незважаючи на безсумнівну лінгвокультурологічну значущість цієї категорії, навіть у сучасних публікаціях не знаходимо її обґрунтованого опису як лінгводидактичного засобу мовної підготовки, ведуться спори до тлумачення поняття, до того ж цей термін не є розповсюдженим у світовій науковій літературі. Так, у західних (європейських та американських) публікаціях поняття «прецедентний текст / прецедентний феномен» не зустрічається. Натомість науковці оперують низкою термінів: *winged words* (крилаті слова) [13, 14], *catchphrases* (крилаті вирази) [12, 14, 31], *fixed expressions* (сталі вирази) [13, 31], *allusions* (алюзії) [8], *quotations* (цитати) [24], *idiomatic phrases* (ідіоматичні фрази) [14], які, за нашим переконанням, є різновидами прецедентних феноменів культури. Але зарубіжні дослідники (Г. Кемпена, А. Кім, В. Й. М. Левент, А. Міллер, С. А. Спенгер та ін.) активно розробляють проблему прагматики фразеологізмів у різних дискурсах.

У сучасній славистиці термін «прецедентність» є вживаним, а проблеми прецедентних текстів розглядаються у лінгвістичному, лінгвокультурологічному та лінгводидактичному відношенні.

Особлива увага приділяється висвітленню питань, пов'язаних із визначенням ролі прецедентності у різних дискурсах. Наприклад, у художньому дискурсі (Т. Є. Бистрова, Д. Є. Ветрова, О. А. Нахімова, О. В. Ребрій та ін.) у публіцистичному дискурсі (А. В. Голутвіна, С. В. Канашина, Ж. В. Колоїз, А. О. Макаренко, О. А. Нахімова, С. С. Нікіфорчук, І. І. Новосельцева, І. В. Сахарук, А. П. Чудінов та ін.).

Не залишається поза уваги дослідників (див.: Т. В. Акашева, І. Г. Горова, Н. М. Горова, К. В. Гостра, Г. Р. Дільмухамедова, І. Дулебова, О. Б. Каневська, О. В. Маркевич, Н. М. Рахімова, Е. Б. Ушакова та ін.) і методичні можливості прецедентних феноменів у мовній підготовці учнів і студентів.

Отже, всебічне вивчення прецедентних феноменів культури як мовленнєво-комунікативних одиниць залишається не розв'язаною науково-методичною проблемою.

3 Результати

У лінгвістиці та лінгводидактиці сьогодні існують різні підходи і до тлумачення терміну «прецедентний текст», і до визначення його різновидів (типів). Зауважимо, що в науковому обігу функціонує

декілька термінів, які уточнюють сутність поняття «прецедентний текст»: логоепістема, прецедентний феномен, прецедентний феномен культури (останній використовується у нашому дослідженні — К. Г.). Досить часто ці терміни вживаються як синоніми. Наприклад, у книзі «Інтертекстуальність: прецедентні феномени» О. Д. Васильєва зустрічаємо і «прецедентний текст», і «прецедентний феномен» в якості синонімів [41].

Підкреслимо, що в основу більшості визначень аналізованого терміну покладено запропоноване Ю. М. Карауловим, який назвав прецедентними «тексти, що є (1) значимими для тієї чи іншої особистості в пізнавальному й емоційному відношеннях, (2) що мають надособистісний характер, тобто є добре відомими широкому оточенню цієї особистості, разом з її попередниками й сучасниками, і, нарешті, такі, (3) звернення до яких поновлюється неодноразово в дискурсі цієї мовної особистості» [19, с. 216].

У лінгвокраїнознавстві досить часто використовують термін «логоепістема» (замість «прецедентний текст»), уведений Н. Д. Бурвіковою та В. Г. Костомаровим. Під логоепістемою розуміється мовне вираження закріпленого пам'яттю відображення дійсності в свідомості носіїв мови в результаті досягнення (або створення) ними духовних цінностей вітчизняної та світової культур [26, с. 39].

І. В. Сахарук підкреслює, що логоепістемати мають стійкий набір диференційних ознак, які дозволяють розуміти феномен правильно та однозначно, також їх можна упізнати, навіть якщо вони є дещо трансформованими, ці одиниці співвідносяться з текстами та культурно, історично або соціально значущими ситуаціями [38, с. 163].

Керуючись принципом уживання мови мовцями в комунікативних ситуаціях і прагматичної компетенції мовців (головним принципом прагматики), Ю. Є. Прохоров визначає прецедентний феномен як вербалізований елемент екстравертивної фігури комунікації — дискурса, що стійко експлікується в прагматичних цілях і є апеляцією до вже існуючого в імпліцитній формі аналогічного стійкому елементу інтровертивної фігури комунікації — тексту або аналогічного стійкому елементу фігури — комунікації дійсності з метою економії комунікативних зусиль та/або маркування ситуації спілкування [35, с. 173].

Із лінгвокультурологічної точки зору трактує поняття «прецедентний феномен» І. В. Богданова, розглядаючи його як суспільне, історичне або культурне явище, текст або особу, які є широко відомими і значущими для певної соціальної спільноти, та до яких здійснюється регулярна апеляція в дискурсі [4, с. 190].

У статті Ж. В. Колоїз поняття «прецедентний феномен» пов'язується із пізнавальною діяльністю людини. Дослідниця вважає його результатом когнітивних операцій, певним чином «упакованими» знаннями, які слугують засобом кодування, трансформації, інтерпретації відповідної інформації, можуть функціонувати у вигляді згорнутих метафор, відображати раціональну та емоційну оцінку, мати символічне значення [25, с. 112–113].

Із урахуванням головних функцій мови — комунікативної та когнітивної — визначаємо прецедентні феномени культури як когнітивні структури, сформовані в пізнавальній базі носіїв мови на основі їх соціокультурного та національного культурно-історичного досвіду [18, с. 308].

Дослідники пропонують визначення поняття через його ознаки. Так, В. Л. Латішева відносить до прецедентних феноменів ті, які: є фактом; мають ознаки: повторюваність, маркованість, рефлексивність, прагматичність, економічність, інваріативність, імпліцитність, метафоричність, клішованість; є асоціативним ланцюжком; мають шкалу оцінок [29, с. 298]. У дослідженні І. В. Висоцької вказується на ще одну особливість прецедентних феноменів — він створений за рахунок відтворення або ж трансформації прецедентного тексту [42, с. 118].

За словами В. В. Красних, прецедентні феномени виконують роль еталону культури, функціонують як згорнута метафора, виступають як символ якогось феномену [27, с. 173]. Отже, більшість учених указує на такі суттєві ознаки прецедентного феномену культури: метафоричність (переносне, символічне значення), маркованість, оціночність, економічність, імпліцитність, прагматичність, повторюваність. До цього списку додамо ще одну ознаку — історична мінливість. На нашу думку, прецедентні феномени культури як одиниці спілкування, живого мовлення мають певні часові координати. Зрозуміло, що деякі прецедентні одиниці з часом стають застарілими, не зрозумілими новому поколінню, та виходять із активного ужитку. З новими соціально-політичними, суспільними, культурними подіями, з новими особистостями, які стають широко відомими, з новими творами літератури та мистецтва, з рекламою приходять нові прецедентні феномени культури. Невисокий ступінь гуманітарних знань спостерігається у великій кількості молодих людей, тому їм стають не зрозумілими ще недавно високо прецедентні одиниці, наприклад міфологічні власні імена, прецедентні цитати із творів художньої літератури ХІХ–ХХ ст.

Розглядаючи прецедентні феномени як категорії тексту, О. Д. Васильєв пропонує вважати їх вірогідними «точками зіткнення»

автору тексту з читачем [41, с. 9], а також указує, що прецедентні феномени (прецедентні тексти, цитати, алюзії та ремінісценції, квазіцитати, самоцитати) забезпечують інтертекстуальність і в остаточному підсумку — універсальну діалогічність текстів, які в своїй величезній сукупності є певним мегатекстом [41, с. 32]. Дослідник робить аргументований висновок: інтертекстуальні зв'язки, які породжуються прецедентними феноменами, у значній мірі сприяють утворенню конкретної національної культури як сукупності текстів, що більше або менше постійно інтерпретуються носіями даної національної мови, і, відповідно, національної ментальності, одночасно певною мірою виражають її [41, с. 185]. Погодимось з думкою, висловленою О. Д. Васильєвим: знання мови допомагає адекватному сприйняттю текстів, знайомство з широким колом текстів (додаємо — прецедентних феноменів культури — К. Г.) удосконалює знання мови, на якій їх створено [41, с. 185].

З огляду на методичний потенціал прецедентних феноменів у мовній освіті підкреслимо їх унікальну природу: вони є об'єктом вивчення (містять важливу національно-культурну інформацію) та засобом навчання (застосовуються в ролі дидактичного матеріалу) [18, с. 308].

Лінгводидактична значущість прецедентних феноменів культури в процесі навчання як рідної, так й іноземної, мов доводиться численними навчально-методичними посібниками, підручниками, методичними рекомендаціями для учнів і студентів, учителів і викладачів із культури мовлення, стилістики, лексики, риторики, філологічного аналізу тексту, в яких пояснюється це поняття, визначаються його ознаки, пропонуються вправи та завдання, побудовані на його основі та спрямовані на формування комунікативної та загальнокультурної компетенції, аналізуються тексти різних стилів із урахуванням способів вираження в них прецедентності, тощо (див., наприклад: [17, 28, 40, 41]).

Логіка нашого дослідження потребує розмежування термінів «прецедентний феномен культури» та «прецедентна одиниця» як родового та видового понять [4, с. 60]. І. В. Богданова підкреслює, що прецедентна одиниця — це вербальний засіб актуалізації прецедентного феномена в дискурсі [4, с. 190]. Тобто прецедентна одиниця входить до корпусу мовних ресурсів, які потенційно, при певних умовах комунікації, здатні стати прецедентними феноменами.

Думаємо, що особливими рисами прецедентних феноменів культури є їх мовленнєво-комунікативна сутність і національно-культурне, соціокультурне або історично-культурне семантичне навантаження. Зважаючи на прагматичний аспект прецедентності як

категорії тексту загалом, відмітимо зв'язок прецедентних феноменів культури із комунікативним актом, структурними елементами якого, як відомо, є мовець (суб'єкт мовлення, адресант), слухач (об'єкт мовлення, адресант), інформація, що передається. Взаємодія прецедентних феноменів культури із суб'єктом мовлення проявляється у таких напрямках: 1) прагматичне значення — настановлення мовця (непрямі смисли висловлювання, натяки, іносказання тощо); 2) залежне від інтенцій мовця віднесення мовних одиниць до предметів дійсності, тобто референція мовця; 3) оцінка мовцем загального фонду знань (фонових знань), інформованості, інтересів слухача, тобто прагматичні пресуппозиції; 4) оцінка змісту висловлювання (істинність / хибність, іронія, виразність, багатозначність тощо). Із позиції об'єкта мовлення важливим є урахування таких аспектів, як: 1) інтерпретація мовлення, здатність слухача виявляти непрямі або потайні смисли у висловлюванні, враховувати ситуацію спілкування, пресуппозиції, цілі мовця; 2) вплив висловлювання на адресата (розширення його поінформованості, зміна його емоційного стану, оцінка, вплив на його дії, естетичний ефект тощо). Інформація, у даному випадку, містить прецедентний феномен культури, який може характеризувати все висловлювання або його частину (комунікативну ситуацію). Якщо адресат не знайомий із прецедентною одиницею, яку використав мовець, то неминуча комунікативна невдача.

У мовознавстві спірним також залишається питання щодо статусу фразеологічних одиниць у відношенні до прецедентних феноменів культури. На нашу думку, фразеологізми різних видів, включно паремії, є одиницями лексико-фразеологічного ярусу національної мови, тобто мовними одиницями. Лише їх частотна повторюваність носіями мови в різних комунікативних ситуаціях, тобто їх уживаність у мовленні та активна інтерпретація у даному соціумі, перетворює фразеологізми (як і будь-яку лексичну одиницю) із мовного елемента на елемент мовленнєво-комунікативний, тобто робить його прецедентним. Погоджуємося із точкою зору Н. М. Горової: фразеологічні вирази, які є відтворюваними, когнітивно та естетично значимими одиницями, входять у корпус прецедентних феноменів [15, с. 76]. Отже, визначимо такі різновиди прецедентних феноменів культури: фразеологізми; паремії; назви культурно та історично значущих подій, об'єктів; власні назви, посилання на відомі художні та нехудожні тексти (назви, персонажі, тема, сюжет, фабула, художньо-часовий простір, художній образ; популярні, відомі широкому загалу особи, події, об'єкти та предмети дійсності

тощо); лексичні одиниці (лінгвокраїнознавчі об'єкти), що мають лінгвокраїнознавчу семантику, та ін. Прецедентними стають ті феномени культури, які використовуються носіями мови в різних ситуаціях спілкування, є зрозумілими для більшості членів соціуму та адекватно інтерпретуються й оцінюються ними.

Зауважимо, що саме активна вживаність прецедентних феноменів культури в мовленні носіїв мови робить їх важливим засобом навчання іншомовного спілкування та предметом вивчення для інофонів. Без урахування їх ролі в мовленні (створення підтексту, натяку, наявність інтертекстуальних зв'язків, оцінка висловлювання, оцінка ситуації, спосіб вираження інтенцій мовця тощо) не можна сформулювати вторинну мовну особистість, що є головною метою іншомовної освіти.

Сьогодні спостерігаються спроби конкретизації прецедентних феноменів культури, розподіл їх на різні типи. Наприклад, В. В. Красних поділяє їх на вербальні та невербальні. На її думку, до перших відносяться найрізноманітніші тексти як продукти мовленнєво-розумової діяльності людини, до других — твори живопису, скульптури, архітектури, музичні твори тощо [27, с. 173–174]. Отже, у корпус прецедентних феноменів культури вводяться явища, що знаходяться поза межами власне мовленнєвої комунікації, де використовуються мовні (вербальні) засоби. У в цьому сенсі всі прецедентні одиниці, що вживаються, можна назвати соціумно-прецедентними феноменами культури.

Звідси стає можливою класифікація прецедентних феноменів культури за «зовнішнім масштабом», що охоплює як соціум, так і людство загалом. В. В. Красних, Д. Б. Гудков, Ю. Є. Прохоров та ін. виділяють соціумно-прецедентні, національно-прецедентні та універсально-прецедентні феномени [15, с. 175; 8, с. 103–104; 21, с. 176–177]. Останні два дослідники, наголошуючи на тому, що кожна мовна особистість виступає як індивідуум зі власною свідомістю, об'ємом пам'яті, лексиконом, додають до списку ще автопрецедентні феномени [8, с. 103–104; 21, с. 176–177].

Зважаючи на структурно-семантичні особливості прецедентних феноменів культури, більшість науковців (див.: Д. В. Багаєва, О. Д. Васильєв, Д. Б. Гудков, І. В. Захаренко, В. В. Красних, Д. Р. Фахрутдінова та ін. [11, 27, 41, 43]) поділяють їх на такі типи: прецедентний текст, прецедентне висловлювання, прецедентна ситуація, прецедентне ім'я. Кожний із цих типів визначається як:

- прецедентний текст — закінчений і самодостатній продукт мовленнєво-розумової діяльності; (полі)предикативна одиниця;

складний знак, сума значень компонентів якого не дорівнює його змісту, <...> добре знайомий будь-якому представнику лінгвокультурного товариства <...>, звернення до нього регулярно поновлюється у процесі комунікації через пов'язані з цим текстом символи [8, с. 106; 15, с. 172];

- прецедентне висловлювання — репродукований продукт мовленнєво-розумової діяльності; закінчена і самодостатня одиниця, яка може бути чи не бути предикативною; складний знак, сума значень компонентів якого не прирівнюється його смислу [8, с. 107; 15, с. 172–173];
- прецедентна ситуація — якась «еталонна», «ідеальна» ситуація, пов'язана з набором певних конотацій, диференціальні ознаки якої входять у когнітивну базу [8, с. 107; 15, с. 172];
- прецедентне ім'я — індивідуальне ім'я (онім), пов'язане або із загальновідомим текстом або із прецедентною ситуацією [8, с. 108; 15, с. 172].

Д. Б. Гудков підкреслює, що визначені прецедентні феномени культури в найбільшій мірі «концентрують» у собі культурно значущу інформацію та слугують для її актуалізації в комунікативній взаємодії [16, с. 108].

На взаємозв'язок різних типів прецедентних феноменів культури вказують і інші дослідники, наприклад, Д. Р. Фахрутдінова, яка пише: саме вони «є тісно взаємозв'язаними та часто актуалізуються в мовленні. При актуалізації одного з них може відбуватися актуалізація відразу декількох останніх» [11, с. 71].

Більш деталізована класифікація прецедентних феноменів запропонована в дослідженні І. В. Висоцької, де до виділених вище додаються такі типи: прецедентна подія (для ілюстрації прецедентної ситуації); прецедентна дата (подія датується, а дата є широко відомою); прецедентна назва (частина прецедентного тексту, його домінанта); прецедентний знак (графічний елемент, мінімальна одиниця передачі інформації: буква, знак, розділовий знак та ін.); прецедентний стиль (під час пародіювання або під час навмисної стилізації); прецедентний жанр (в якості дискурсивної форми), прецедентне зображення, прецедентне звучання, прецедентний образ [42].

Прецедентні феномени класифікують із точки зору їх відношення до своїх джерел. Наприклад, аналізуючи російськомовні тексти, що згадуються або цитуються на сторінках літературних творів і в періодиці, Є. Г. Ростова пропонує виділяти такі типи, як-от: тексти, що

виникли на російському культурному ґрунті; інокультурні та іншомовні знамениті тексти; тексти, що виникли на основі іноземних (вони не переносяться в російську культуру механічно, а інтерпретуються в ній); фольклорні та авторські тексти, які виникли на основі міжнародних мандрівних сюжетів; тексти, що виникли на основі загальнолюдських прецедентних текстів [37].

Думається, що можна виділити такі типи прецедентних феноменів культури (далі — ПФК — К. Г.) за джерелами їх походження:

- теологічні ПФК, які ґрунтуються на давніх релігійних текстах (Біблія, Коран, Псалтир тощо);
- фольклорні ПФК (твори усної народної творчості);
- міфологічні ПФК (міфи та легенди народів світу, які є відомими носіям мови, наприклад давньогрецькі міфи);
- художні ПФК, основою яких є твори художньої літератури (класичної, сучасної, різних стилів, жанрів і літературних напрямів; які мають як світову, так і національну, значущість);
- публіцистичні ПФК, основою яких є тексти ЗМІ;
- суспільно-політичні ПФК (лозунги, агітаційні листки та плакати; найменування політичних та суспільних організацій, їх лідерів, прихильників, опонентів тощо);
- наукові ПФК (загальновідомі наукові тексти, імена видатних науковців, назви їх досягнень; ситуації, пов'язані з відкриттями, тощо);
- усні ПФК, які ґрунтуються на сучасних усних текстах (кінофільми, мультфільми, серіали, телепередачі, усні виступи відомих людей тощо);
- рекламні ПФК (реклами усні та письмові);
- пісенні ПФК, які ґрунтуються на текстах популярних пісень;
- цифрові ПФК, основою якого є відомі числа, історичні дати.

Прецедентні феномени культури виконують різні функції, але перелік цих функцій ще не є усталеним. Так, С. С. Нікіфорчук, посилаючись на дослідження М. В. Воробйової, виділяє в якості основних функцій такі: пізнавальна (реципієнт отримує інформацію не тільки суто про особистість, біографію якої читає, а також про учасників комунікативної ситуації, події в світі на той проміжок часу тощо), прагматична (прагматично зорієнтовані лексеми мають

позитивне та негативне емоційно-оціночне забарвлення), алюзійна (натяк на відомий історичний факт, відсилання і адекватна актуалізація змісту тексту [34, с. 111].

На думку О. В. Маркевич, доцільним є виокремлення таких функцій, характерних для прецедентних феноменів: номінативна (називання виділених фрагментів дійсності та формування понять про них), персуазивна функція (можливість використання прецедентного тексту з метою переконання комунікативного партнера), ігрова (людична) функція (проявляється в прагненні носія мови не лише виразити думку, але й знайти необхідний спосіб її вираження), парольна (забезпечує можливість ідентифікації приналежності комунікативного партнера до тієї ж групи: соціальної, політичної, вікової), атракційна (привернути увагу), іміджева (скласти враження) [30, с. 316–319].

На підґрунті систематизації функцій прецедентних феноменів, які були виділені різними дослідниками, О. А. Нахімова і А. П. Чудінов запропонували наступні: оціночна, поетична (близькі до неї естетична та декоративна), експресивна, консолідуєча (близькі до неї парольна та розпізнавальна), номінативна (близькі до неї референтивна та референційна), комунікативна, ігрова (людична), прагматична [33, с. 64–65].

Отже, вивчення наукової літератури з цієї проблеми та аналіз предмету дослідження у лінгводидактичному аспекті дозволив виділити такі функції прецедентних феноменів культури, на які, впевнені, необхідно зважити у процесі іншомовного навчання:

- номінативна (називання та виділення фрагментів дійсності);
- персуазивна (переконання комунікативного партнера);
- ігрова (знаходження необхідного для певної комунікативної ситуації способу вираження думки);
- парольна (приналежність комунікативного партнера до тієї чи іншої соціальної, культурної або національної групи);
- атракційна (привернення уваги співрозмовника — адресата мовлення);
- іміджева (можливість скласти враження про особистість, про рівень його культури, інформованості тощо);
- комунікативна (прецедентний феномен виступає в якості засобу спілкування),
- алюзійна (інтертекстуальна; натяк на відомий факт, подію, особу тощо);

- моделююча (використання аутентичних прецедентних феноменів, без змін або адаптації, що дає можливість представити комунікативну ситуацію в якості готової моделі, яку можна використовувати в навчальних цілях);
- лінгвопрактична (лінгвометодична) функція (актуалізація фонових знань безпосередньо в міжкультурній комунікації);
- соціокультурна (здатність актуалізувати необхідну соціально-культурну, історично-культурну або національно-культурну інформацію, необхідну для успішної міжкультурної комунікації);
- діагностувальна функція (дозволяє схарактеризувати рівень володіння мовою; віднести того, хто говорить, до певного рівня володіння мовою).

Зауважимо, що підґрунтям виділення чотирьох останніх функцій (моделюючої, лінгвопрактичної, соціокультурної, діагностувальної) став лінгводидактичний потенціал прецедентних феноменів культури у процесі іншомовної підготовки. Так, у науково-методичних публікаціях стверджується, що формування вторинної мовної особистості неможливе без «пропускання через себе» іншомовного соціокультурного середовища [3, с. 19]. Т. В. Доброштан наголошує на тому, що успішної міжкультурної комунікації необхідно, щоби мовець і слухач мали спільні фонові знання, а також у однаковій мірі використовували необхідні для певної мовленнєвої ситуації вербальні засоби комунікації [9, с. 197].

О. Д. Васильєв справедливо вказує на наявний взаємозв'язок між рівнем володіння мовою, яку використовують комуніканти і на якій створено текст, і ступенем розуміння адресатом тексту [41, с. 10]. Отже, безперечно, рівень сформованості прецедентної компетенції, тобто вміння використовувати прецедентні феномени культури відповідно до цілей комунікації, з одного боку, а з другого — вміння сприймати та розуміти їх відповідно до комунікативної інтенції мовця, є важливим показником рівня сформованості вторинної мовної особистості.

У комунікації прецедентний феномен культури може виконувати не всі функції одразу. Певний набір функцій актуалізується в певній ситуації, за певних умов, залежно від мети, яку ставить перед собою суб'єкт мовлення (адресант комунікації), використовуючи певний прецедентний феномен культури, його комунікативних інтенцій.

4 Висновки

Аналіз наукових джерел із проблеми дослідження засвідчив її невирішеність.

Визначено поняття «прецедентний феномен культури», який є відображенням результатів осягнення світу носіями мови. Прецедентні феномени культури — це сформовані в пізнавальному понятійному апараті носіїв мови когнітивні конструкції, базисом для який слугує соціокультурний і національний культурно-історичний досвід.

Специфічні риси прецедентних феноменів культури — їх мовленнєво-комунікативна сутність і національно-культурне, соціокультурне або історично-культурне семантичне навантаження.

У лінгводидактичному відношенні прецедентні феномени культури мають двояку сутність: вони одночасно є предметом вивчення і засобом навчання.

Відповідно до прагматичного аспекту прецедентності як категорії тексту загалом, виявлено зв'язок прецедентних феноменів культури із комунікативним актом.

Установлено, що прецедентні феномени культури можна класифікувати за різними ознаками: за формою вираження (вербальні, невербальні); за масштабом аудиторії, яка користується прецедентним феноменом (автопрецедентні, соціумо-прецедентні, національно-прецедентні, універсально-прецедентні); за структурно-семантичними особливостями (прецедентний текст, прецедентне висловлювання, прецедентна ситуація, прецедентне ім'я, прецедентна подія, прецедентна дата, прецедентна назва, прецедентний знак, прецедентний стиль, прецедентний жанр, прецедентне зображення, прецедентне звучання, прецедентний образ).

Визначено типи прецедентних феноменів культури за джерелами їх походження: теологічні, фольклорні, міфологічні, художні, публіцистичні, суспільно-політичні, наукові, усні, рекламні, пісенні, цифрові.

Виявлено функції прецедентних феноменів культури, які є вагомими у процесі навчання іноземної мови: номінативна, ігрова, парольна, атракційна, іміджева, комунікативна, алюзійна, моделююча, лінгвопрактична, соціокультурна, діагностувальна.

Використання прецедентних феноменів культури економить комунікативні зусилля мовця та слухача, маркує дискурс.

Активна вживаність прецедентних феноменів культури в мовленні носіїв мови робить їх важливим засобом навчання іншомовного спілкування та предметом вивчення для інофонів.

Перспективними вважаємо складання словника прецедентних феноменів культури для включення їх в зміст уроків російської мови як іноземної та розробку циклу інтегрованих уроків із прецедентними

феноменами культури, спрямованими на формування вторинної мовної особистості.

References

1. Abydkhanova, B., Zhakupov, Z., Jambayeva, Z., Syzdykova, G., Yespekova, L., Seiitova, S., Adyibekova, E., Ahmuldinova, A.: National philosophy in precedent texts (Source of precedent texts: Folk art pieces); [Filosofía nacional en textos precedentes (Fuente de textos anteriores: piezas de arte popular)]. *Opcion* **34**(85), 868–883 (2018)
2. Akasheva, T.V., Rakhimova, N.M.: The use of precedent texts to form the linguocultural competence in foreign language teacher training at higher school. *Perspektivy Nauki i Obrazovania* **36**(6), 97–104 (2018), doi:10.32744/pse.2018.6.10
3. Beletskaya, O.D., Mamedova, N.V.: Theoretical preconditions of secondary language personality formation in the framework of the competence approach to the educational process. *Iazykovoï diskurs v sotcialnoi praktike* (1), 15–19 (2016)
4. Bohdanova, I.V.: Suggestion Potential of Precedent Units in Ukrainian Media-Discourse of the Early 21-st Century. Thesis for a Candidate degree in Philology, specialty 10.02.01 – Ukrainian language, Donetsk National University, Vinnytsia (2016), URL <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0416U002700>
5. Bolotnova, N.S.: Text as a cultural phenomenon and its linguistic cultural codes. In: Bolotnova, N.S. (ed.) *Russian speech culture and text: Proceedings of the International Scientific Conference (25–27 March 2010)*, pp. 65–72, CSTI Publ., Tomsk (2010)
6. Budaev, E.V., Chudinov, A.P.: Transformations of precedent text: Metaphors we live by in academic discourse. *Voprosy Kognitivnoy Lingvistiki* (1), 60–67 (2017), doi:10.20916/1812-3228-2017-1-60-67
7. Chervenko, O., Velikova, S.: Interdiscursivity, intertextuality and precedent texts in the website forum medialect. *Ezikov Svyat* **18**(1), 66–78 (2020)
8. Delahunty, A.: *The Oxford Dictionary of Allusions*. Oxford University Press, Oxford (2006)

9. Dobroshtan, T.V.: Iazykovaia lichnost studenta-inostrantca v metodike prepodavaniia RKI: lingvostranovedcheskii aspekt. *Movna osobystist: lnhvistyka i lnhvodydyktyka* **4**, 195–198 (2018), URL https://eprints.cdu.edu.ua/1517/1/movna_2018.pdf#page=195
10. Evtyugina, A., Volkova, L.: Podcasts as a method of teaching the system of precedent texts in the language of sustainable education. *E3S Web of Conferences* **208**, 09033 (2020), doi:10.1051/e3sconf/202020809033
11. Fakhrutdinova, D.R.: Pretcedentnye fenomeny institucionalnogo diskursa. In: *Sedmye Polivanovskie chteniia*, pp. 69–72, Smolensk (2008)
12. Farkas, A.: *The Oxford Dictionary of Catchphrases*. Oxford University Press, Oxford (2002)
13. Fiedler, S.: Phraseological borrowing from English into German: Cultural and pragmatic implications. *Journal of Pragmatics* **113**, 89–102 (2017), doi:10.1016/j.pragma.2017.03.002
14. Gläser, R.: *The Stylistic Potential of Phraseological Units in the Light of Genre Analysis* pp. 125–144 (1998)
15. Gorovaya, N.N.: Precedent phenomena and phraseological expressions: The question of the relationship between the concepts. *Problemy sovremennoi nauki i obrazovaniia* (6), 74–76 (2018), URL <https://tinyurl.com/yf8ybtxr>
16. Gudkov, D.B.: *Teoriia i praktika mezhkulturnoi kommunikatsii*. Gnozis, Moscow (2004)
17. Hostra, K.: *Metodychna rozrobka intehrovanoho uroku “Zarubizhna literatura — rosiiska mova — anhliiska mova” [Integrative lesson plan “Foreign literature — Russian — English”. Inozemni movy* (3), 55–60 (2020), URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/im_2020_3_10
18. Kanevska, O.B., Hostra, K.V.: A Model for the Formation of Secondary Linguistic Personality through Work with Precedent Cultural Phenomena during Classes in the Russian Language as a Foreign Language. *Integration of Education* **24**(2), 296–315 (2020), doi:10.15507/1991-9468.099.024.202002.296-315

19. Karaulov, I.N.: *Russkii iazyk i iazykovaia lichnost*. Izdatelstvo LKI, Moscow (2010)
20. Karaulov, Y.N., Ruzhitskiy, I.V.: From the writer's language dictionary to the cognition of the Writers's world: On some basic concepts in Dostoyevsky's creative works. *Voprosy Kognitivnoy Lingvistiki* (4), 16–22 (2015)
21. Kazantseva, A.M., Hasan, I.: Precedent texts and statements in advertising children. *Journal of Research in Applied Linguistics* **10**(SpecialIssue), 598–604 (2019), doi:10.22055/ral.2019.15108
22. Khuzin, I.R.: Precedent Texts in Journalistic Style (On the Basis of English and Russian Newspapers). *Journal of Research in Applied Linguistics* **11**(SpecialIssue), 346 – 354 (2020), doi:10.22055/ral.2020.16330
23. Kiklewicz, A.: The meaning of a lexical unit and a precedent text; [Znaczenie jednostki leksykalnej a tekst precedensowy]. *Jezyk Polski* **100**(2), 20 – 32 (2020), doi:10.31286/JP.100.2.2
24. Knowles, E. (ed.): *The Oxford Dictionary of Quotations*. Oxford University Press, Oxford (2009)
25. Koloiz, Z.: Precedence actualization in the journalism of Ivan Bagrianyi. *Philological Studies: The Scientific Publication of Kryvyi Rih State Pedagogical University* **18**, 108–127 (2018), doi:10.31812/filstd.v18i0.2132
26. Kostomarov, V.G., Burvikova, N.D.: Skazav malo, skazat mnogoe. *Russkaia rech* (3), 39–41 (2003), URL <https://russkayarech.ru/ru/archive/2003-3/39-41>
27. Krasnykh, V.V.: *Svoi sredi chuzhikh: mif ili realnost*. Gnozis, Moscow (2003)
28. Kulibina, N.V.: *Zachem, chto i kak chitat na uroke. Khudozhestvennyi tekst pri izuchenii russkogo iazyka kak inostrannogo*. Zlatoust, Sankt-Peterburg (2001)
29. Latysheva, V.L.: *Priznaki i funktsii pretcedentnykh fenomenov* [Features and functions of precedent phenomena]. *Vestnik IrGTU* (1 (48)), 296–300 (2011), URL <https://cyberleninka.ru/article/n/priznaki-i-funktsii-pretседentnyh-fenomenov>

30. Markevich, E.V.: Funktsionalnyi potentsial pretsedentnykh fenomenov [Functional potential of precedent phenomena]. Vestnik IrGTU (9 (92)), 315–319 (2014), URL <https://cyberleninka.ru/article/n/funktsionalnyy-potentsial-pretседentnykh-fenomenov>
31. Moon, R.: Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-Based Approach. Clarendon Press, Oxford (1998)
32. Mushchinina, M.M.: The perception of the precedent texts. Voprosy Kognitivnoy Lingvistiki (2), 119–125 (2014)
33. Nakhimova, E.A., Chudinov, A.P.: Pretsedentnye fenomeny kak dominanta idiostiliya publitsista. Filologiya i chelovek (2), 63–71 (2016), URL <https://cyberleninka.ru/article/n/pretsedentnye-fenomeny-kak-dominanta-idiostilya-publitsista>
34. Nikiforchuk, S.S.: Funktsionuvannia pretsedentnykh tekstiv v entsyklopedychnykh bihrafichnykh stattiakh brytanskoii linhvokulturnoi tradytsii [Functioning of precedent texts in encyclopedic biographical articles (case study of British linguistic culture)]. Molodyi vchenyi (4.1 (44.1)), 109–112 (Apr 2017), URL <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4.1/28.pdf>
35. Prokhorov, I.E.: Deistvitelnost. Tekst. Diskurs. Flinta, Moscow (2016)
36. Pushkareva, I.A.: The precedent text “Beauty will save the world” in the city newspaper Kuznetsky rabochiy: Semantic and stylistic analysis (on the dynamics of the axiological picture of the world in the regional media discourse of the late 20th and early 21st centuries). Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta, Filologiya **34**(2), 55–70 (2015), doi:10.17223/19986645/34/6
37. Rostova, E.G.: Ispolzovanie pretsedentnykh tekstov v prepodavanii RKI: tseli i perspektivy. Russkii iazyk za rubezhom **1/93**, 7–29 (1993)
38. Sakharuk, I.: Sfery-dzherela pretsedentnosti v tekstakh ukrainskykh drukovanykh zmi. Linhvistychni studii **23**, 162–167 (2012), URL <https://litmisto.org.ua/?p=9451>
39. Sibul, V.V., Vetrinskaya, V.V., Grischechko, E.G.: Study of Precedent Text Pragmatic Function in Modern Economic Discourse. In: Malyuga, E.N. (ed.) Functional Approach to Professional Discourse Exploration

in *Linguistics*, pp. 131–163, Springer, Singapore (2020), ISBN 978-981-32-9103-4, doi:10.1007/978-981-32-9103-4_5

40. Sidorova, M.I., Savelev, V.S.: *Russkii iazyk. Kultura rechi: Konspekt lekcii*. Airis-press, Moscow (2005)
41. Vasilev, A.D.: *Intertekstualnost: pretcedentnye fenomeny [Intertextuality: precedent phenomena]*. Flinta, Nauka, Moscow (2013)
42. Vysotckaia, I.V.: *Spornye voprosy teorii pretcedetnosti [Controversial issues of precedence theory]*. *Kritika i semiotika* (1), 117–137 (2013)
43. Zakharenko, I.V., Krasnykh, V.V., Gudkov, D.B., Bagaeva, D.V.: *Pretcedentnoe imia i pretcedentnoe vyskazyvanie kak simvoly pretcedentnykh fenomenov*. In: Krasnyh, V.V., Izotov, A.I. (eds.) *Iazyk, soznanie, kommunikatsiia*, vol. 1, pp. 82–103, Filologija, Moscow (1997), URL https://www.philol.msu.ru/~slavphil/books/jsk_01_08zacharenko_et.pdf